

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (FAL)

PAPILA RA 2 (P2)

HUKURI 2010

TIMARAKA: 70

NKARHI: tiawara ti2

Papila leri ri na 16 wa tipheji.

SWITSUNDZUXO

1. Hlaya swiletelo leswi nga eka pheji leyi u nga si sungula ku hlamula swivutiso.
2. Xiya tafula ra nongonoko wa vundzeni leri nga eka pheji leyi landzelaka kutani u fungha tinomboro ta swivutiso swa tibuku leti u dyondzeke tona lembe leri. Endzhaku ko endla tano, hlaya swivutiso swoleswo kutani u hlawula leswi u lavaka ku hlamula swona.
3. Papila leri ri na MUNE wa SWIYENGE:

XIYENGE XA A: Novhele	(35)
XIYENGE XA B: Ntlangu	(35)
XIYENGE XA C: Swirungulwana/Swihungwana	(35)
XIYENGE XA D: Vutlhokovetseri	(35)
4. Landzelela swiletelo leswi nga eku sunguleni ka xiyenge xin'wana na xin'wana hi vukheta.
5. Hlamula SWIVUTISO SWIMBIRHI NTSENA, hileswaku Xivutiso XIN'WE eka xiyenge xin'wana na xin'wana xa leswimbirhi u swi hlawuleke. Tirhisa tafula ra nongonoko wo tikamba ku vona loko u hlawurile swivutiso hi mfanelo.
6. Nombora swivutiso swa wena tanihilaha swi nomboriweke hakona eka phepha ra swivutiso.
7. Sungula swivutiso swa xiyenge xin'wana na xin'wana eka pheji YINTSHWA u tlhela u nkhwatihata emakumu ka xiyenge xin'wana na xin'wana.
8. Tlula ntila loko u hetile nhlamulo ya xivutiso xin'wana na xin'wana.
9. Tsala hi vurhon'wana (swi saseka no vonaka) u ri karhi u landzelela milawu ya mapeletelo, mahikahatelo na mavumbelo ya swivulwa.
10. Nkarhi lowu pimanyetiweke: Tirhisa timinete ta kwalomu ka 60 eka xiyenge xin'wana na xin'wana.

TAFULA RA NONGONOKO WA VUNDZENI**XIYENGE XA A: NOVHELE**HLAMULA XIVUTISO **XIN'WE** EKA SWIVUTISO LESWIMBIRHI

NOMBORO YA XIVUTISO	XIVUTISO	TIMARAKA
1. <i>Ndzi ngo tinciki</i> – FA Thuketana	Xivutiso xa xitsalwana	35
KUMBE		
2. <i>Ndzi ngo tinciki</i> – FA Thuketana	Swivutiso swa xikambelantwisiso	35

XIYENGE XA B: NTLANGUHLAMULA XIVUTISO **XIN'WE** EKA SWIVUTISO LESWIMBIRHI

3. <i>Byokota Madlayisana</i> – MM Marhanele	Xivutiso xa xitsalwana	35
KUMBE		
4. <i>Byokota Madlayisana</i> – MM Marhanele	Swivutiso swa xikambelantwisiso	35

XIYENGE XA C: SWIRUNGULWANA/SWIHUNGWANAHLAMULA XIVUTISO **XIN'WE** EKA SWIVUTISO LESWIMBIRHI

5. <i>Leyi tipfuxaka</i> – NJ Maluleke	Xivutiso xa xitsalwana	35
KUMBE		
6. <i>Ndzi tlakuseni!</i> – NJ Maluleke	Swivutiso swa xikambelantwisiso	35

XIYENGE XA D: VUTLHOKOVETSERIHLAMULA SWIVUTISO **SWIMBIRHI** NTSENA EKA SWITLHOKOVETSELO
LESWI NGA LAHA HANSI

7. Ku langutiwa vito – RK Maluleke	Swivutiso swa xikambelantwisiso	17½
KUMBE/NA		
8. Ra dzindza – BM Ngobeni	Swivutiso swa xikambelantwisiso	17½
KUMBE/NA		
9. Xinkankanka xa le Nkandla – KJ Ngobeni	Swivutiso swa xikambelantwisiso	17½
KUMBE/NA		
10. N'wini wanga – M Malungana	Swivutiso swa xikambelantwisiso	17½

TAFULA RA NONGONOKO WO TIKAMBA LOKO U HLAURILE SWIVUTISO HI MFANELO

Tatisa mavangwa lama pfulekeke hi ku tirhisa mfungho wa nghwaju ku kombisa leswaku u hlawurile nhlayo leyi lavekaka ya swivutiso.

NONGONOKO WO TIKAMBA			
XIYENGE	NOMBORO YA XIVUTISO	NOMBORO YA SWIVUTISO LESWI FANELEKE KU HLAMURIWA	MFUNGHO WA NGHWAJU (✓)
A: NOVHELE (Xitsalwana kumbe xikambelantwisiso)	1 – 2	1	
B: NTLANGU (Xitsalwana kumbe Swivutiso swa xikambelantwisiso)	3 – 4	1	
C: SWIRUNGULWANA/ SWIHUNGWANA	5 – 6	1	
D: VUTLHOKOVETSERI	7 – 10	2	
NHLAYO HINKWAYO YA SWIVUTISO LESWI U FANELEKE KU SWI HLAMULA		2	

XIYENGE XA A: NOVHELE**NDZI NGO TINCIKI – FA Thuketana****SWILETELO:**

U languteriwa ku hlamula xivutiso XIN'WE ntsena xa xitsalwana kumbe swivutiso swa xikambelantwisiso.

XIVUTISO XA 1: XITSALWANA

Hlamusela lexi endleke leswaku Mpfuleni a ya tihlomisa. Tlhela u kombisa na leswi a amukerisiweke xiswona.

[35]**KUMBE****XIVUTISO XA 2: XIKAMBELANTWISISO**

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta, kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona:

"Nyandayeeeyo! Hatlisani mananoooo! Manayila u tihoxe eka N'wana-Nghanyana mananoooo!" Ku vula lowa mufana, loyi a a ri karhi a ha ta hi ku tsutsuma a nghena emutini, a huma hi tlhelo ra le nambyeni wa Mulungwe.

- 2.1 Boxa vito ra ndhawu leyi mufana loyi a a ba nyandayeye a ri eka yona. (2)
- 2.2 Xana leswi nga endliwa hi Manayila a swi fanerile? Nyika vonelo ra wena. (3)
- 2.3 Hlamusela leswi a swi fanele swi humelela eka Manayila hi siku leri. (2)
- 2.4 Xana ximunhuhathwankulu xa tsalwa leri i mani? Seketela nhlamulo ya wena. (4)
- 2.5 Boxa xisihalali eka tsalwa leri u tlhela u nyika nseketelo wa wena. (4)

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta, kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona:

"Ti yima tano tinsulavoya, ti ri karhi ti kanganyisela hi ku vulavula na ku hleka. Swi te swa ha ri tano, Manayila u te a languta, o vona xandla xa yin'wana ya tona, leyi a yi yime kusahana swinene na wanuna loyi a a tshame na yena, xi ri karhi xi tlhotlhovela xi nghena exikhwameni xa baji ra lowanuna."

- 2.6   Boxa vito ra wanuna loyi nsulavoya a yi tlhotlhometa xandla xa yona exikhwameni xa yena. (2)
- 2.7   Xana Manayila u endlile yini hi swona nakona ku humelerile yini hi nsulavoya ya kona endzhaku ka swona? Rungula hi vuxokoxoko. (7)
- 2.8   Xana hakelo ya Manayila hi yihi endzhaku ko ponisa mali ya wanuna loyi? (4)
- 2.9   Boxa vito ra ndhawu ya laha wanuna loyi a nga pfuniwa hi Manayila a a tshama kona. (2)
- 2.10   Boxa vito ra munhu loyi a paluxeke xihundla xa Manayila loko a ri emutini lowu a a tshama eka wona leswi a a balekile. (2)
- 2.11   Xana a swi fanerile leswaku Manayila a yimela Jamboti loko a ta va a nyamalarile nkarhi wo leha? Seketela miehleketo ya wena. (3)
- [35]**

NTSENGO WA XIYENGE XA A: 35

XIYENGE XA B: NTLANGU**BYOKOTA MADLAYISANA – MM Marhanele****SWILETELO:**

U languteriwa ku hlamula xivutiso XIN'WE ntsena xa xitsalwana kumbe swivutiso swa xikambelantwisiso.

XIVUTISO XA 3: XITSALWANA

Hlamusela khombo leri humeleleke Gezani hi siku leri a ku ri na xirhwala emutini wa Mavundza.

[35]**KUMBE****XIVUTISO XA 4: XIKAMBELANTWISISO**

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta, kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona:

GEZANI: Wa tiva ndzi fanele ku ku endzela, kambe a ndzi rhandza leswaku hi hlangana eka munghana wa mina lowa n'anga. Ndza tshemba leswaku wa n'wi tiva.

- 4.1 Xana munghana wa Gezani wa n'anga a a ri mani? (2)
- 4.2 Hlamusela leswi Makhanana a a fanele ku ya xava swona hi mali leyi a nyikiweke hi Gezani. (4)
- 4.3 Xana Gezani a a tirha kwihi naswona a a tirha yini? (4)

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta, kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona:

MAGAMANA: ... Swi tikomba swinene leswaku tiko ra mina a ri wu tivi nawu. Loko a ri wu tiva ingi leswi nga humelela swi nga humelelangi. I mani a kotaka ku chuputa vutomi bya munhu wonge o yevula nhlangu? Nawu wa tiko wu ri: "Tihlo hi tihlo."

- 4.4 Hlamusela leswaku a ku lo humelela yini ku kala Hosi Magamana a vula marito lawa laha henhla. (5)
- 4.5 Xana nawu wa tihlo hi tihlo i nawu wa njhani? (2)
- 4.6 Xana hi ku vona ka wena, nawu lowu wu lulamile ke? Seketela nhlamulo ya wena. (3)
- 4.7 Boxa leswi Hosi Magamana a swi kumiseke xiswona leswaku Mathebula a a nga ri yena mudlayi wa Gezani. (2)

- 4.8 Hlamusela xivangelo xa N'wa-Rimbelule xa ku paluxa vubihi lebyi endliweke hi nuna wa yena. (3)

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta, kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona:

MATHEBULA: Se mi ndzi yisa kwihi? Ndzi tshikeni ndzi sungula hi ku ya teka swiambalo swa mina lahaya.

M'SAPA: Loko ho ku tshika u ta tsutsuma u hi dlayisa hi hosi. Vana va hina va ta hanya hi yini loko hi perile. Nawu wa hosi a wu tirheli wena u nga ngon'wa.

- 4.9 Hlamusela rhengu leri endliweke hi Mathebula ku endlela leswaku a nga tiviwi. (5)
- 4.10 Xana M'sapa a a ri yini etikweni? (2)
- 4.11 Boxa nkongomelo wa ntlangu lowu. (3)
- [35]

NTSENGO WA XIYENGE XA B: 35

XIYENGE XA C: SWIRUNGULWANA/SWIHUNGWANA**NDZI NA TIMFANELO – SJ Malungana na NJ Maluleke****SWILETELO:**

U languteriwa ku hlamula xivutiso XIN'WE ntsena xa xitsalwana kumbe swivutiso swa xikambelantwisiso.

XIVUTISO XA 5: XITSALWANA**LEYI TIPFUXAKA – NJ Maluleke**

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta, kutani u hlamula xivutiso lexi nga ehansi ka wona:

"Hambiloko hi twa ku vava ha ha fanele ku tikhoma tanihi vanhu lava ehleketaka khwatsi. Hi biwe ehansi ka bandi hi tele tanihi leswi hi nga xiswona namuntlha."

Hi ku leteriwa hi ntshaho lowu nga laha henhla, andlala hi voxokoxoko khombo leri weleke Portia na Mufundhisi Khupamarhama.

[35]**KUMBE****XIVUTISO XA 6: XIKAMBELANTWISISO****NDZI TLAKUSENI! – NJ Maluleke**

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta, kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona:

"Yaa ..., swa fanela leswaku ndzi va na '*ugly wind*'. Mufana loyi ha fana sweswo! Kumbexana hi hlangana eka manana ntsena, tatana a hi un'we. Hikwalaho ka yini hi nga phahani kahle?"

6.1	Boxa vito ra ximunhuhatwa lexi vuleke marito lawa laha henhla?	(2)
6.2	Xana makwavo wa ximunhuhatwa lexi a ku ri mani?	(2)
6.3	Hlamusela swiphiqo SWIMBIRHI leswi xi hlanganeke na swona ku kala xi vula marito lawa.	(4)
6.4	Komba ku hambana ka Xitokisi na Xitereke.	(8)
6.5	Hikwalaho ka yini Xitokisi a tikuma a vondzoka Xitereke?	(4)

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta, kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona:

"Ndzi tlakuseni! Ndzi tlakuseni leswi nga swa mina! Ndzi tlakuseni, a ndzi lavi ku bisana pongo na n'wina! Ndzi hatliseleni! Ndzi ri ndzi tlak ...!"

- 6.6 Xana i yini leswi Xitereke a koxaka ku tlakusiwa swona? (1)
- 6.7 Hlamusela leswi endliweke hi Xitokisi na Mapoto ku kala Xitereke a koxa ku tlheriseriwa leswi nga swa yena. (10)
- Hlamula u ku **hi swona** kumbe **a hi swona** u tlhela u seketela nhlamulo ya wena.
- 6.8 Xitereke a a ri muchayeri wa switimela swa ka Spoornet. (2)
- 6.9 Xitokisi a a ri hahlwa ra Mapoto. (2)
- [35]**

NTSENGO WA XIYENGE XA C: 35

XIYENGE XA D: VUTLHOKOVETSERI**SWILETELO:**

Hlamula swivutiso SWIMBIRI eka swithhokovetselo leswi nga laha hansi.

XIVUTISO XA 7: KU LANGUTIWA VITO – RK Maluleke

Hlaya xithhokovetselo lexi landzelaka hi vukheta, kutani u hlamula swivutiso leswi swi nga ehansi ka xona:

1	Un'wana na un'wana u ma twile marito yo hetelela,
2	"Ku na vanhu va ndzi landzelelaka navusiku."
3	A suriwa warikwerhu a nga si boxa to tala,
4	A fela mati ... mati.
5	Papila ra nawu ri pfuriwa ri tlhela ri pfariwa,
6	Nandzu wu khukhuriwa hi nambu wa ka N'wa-Xivangavaloyi,
7	Ku nga hundza xisiwana emisaveni,
8	Swigevenga swi tiviwa kambe swi nga yi swi ya dya supu.
9	Ku hava na mbhoni na yin'we yi nga pfulaka nomo,
10	Yi ta va yi lo karhala ku mita mavele hakunene!
11	Loko rifu ... rifu ... rifu.
12	Yi to suriwa yi nga si ya ekule,
13	Ivi ku ku tititi!
14	Hi hanya hi ya emahlweni,
15	Hi hlangana na vo' va-Pilato hi n'wayitela,
16	Hi hundzuka vamafanato.
17	Vito ra munhu i xithlangu xakwe masiku lawa,
18	Varhangeri, van'wamabindzu na vayimbeleri,
19	Malunghelo ya ri ya vo' hinkwawo.
20	Hina van'wana ho tatisa nhlayo,
21	Xigwevo xakwe xi hambanile na xa mina.
22	Ku ve milandzu ya hina i mahahlwa.
23	N'wina "lavanene" mi rivala xilo xin'we:
24	Leyi i misava ya Hosi na leswi nga eka yona.
25	Xirilo xa makwerhu i xikhongelo xakwe,
26	Hi ta vona loko we' Judasi swi ta famba kahle,
27	Nebukadnetsar loyi!
28	Afrika-Dzonga a yi nge ringani na ndlopfu hi ndlela leyi,
29	Yi ta phemeka bya xinkwa loko hi nga yi hlayisi,
30	A hi tidyondziseni ku langutana hi tihlo rin'we,
31	Hi kona hi nga kotaka ku aka tiko leri.
32	Vito a ri ve vito kwalomo,
33	Munhu a va munhu hi van'wana vanhu.

34	Mhaka ya ku fana ka swihari hinkwaswo,
35	Swin'wana swi fana ku tlula swin'wana,
36	A swi helele kwale purasini ra swihari.
37	Leri purasi i ra vanhu,
38	Vanhu hinkwavo i swikunguva,
39	Xiyimo ko va vito leri hundzaka.

- 7.1 Hi mitila leyi nga tluliki mune, tsala mongo wa xitlhokovetselo lexi. (4)
- 7.2 Xana mutlhokovetseri u vula yini loko a ku "papila ra nawu ri pfuriwa ri tlhela ri pfariwa?" (Xiya ntila wa 5.) (2)
- 7.3 Xana "supu" leyi ku vulaviriwaka hi yona eka ntila wa 8 i yini? (1½)
- 7.4 Xana vamafanato lava mutlhokovetseri a va boxeke eka ntila wa 16 i vamani? (2)
- 7.5 Mutlhokovetseri u ri "ku ve milandzu ya hina i mahahlwa." Xana mahahlwa i yini hi vulavulelo ra masiku hinkwawo? (2)
- 7.6 Eka ntila wa 30 mutlhokovetseri u ri, "A hi tidyondziseni ku langutana hi tihlo rin'we." Xana ku langutana hi tihlo rin'we swi vula yini? (2)
- 7.7 Loko mutlhokovetseri a ku "munhu a va munhu hi van'wana vanhu," ntila wa 33, u vula leswi landzelaka:
- A Munhu u fanele ku hanyisana kahle na van'wana vanhu.
- B Munhu u fanele ku tikukumuxa.
- C Munhu u fanele ku titsongahata. (2)
- 7.8 Hi yihi dyondzo leyi u yi kumaka eka xitlhokovetselo lexi? (2)
- [17½]**

KUMBE/NA

XIVUTISO XA 8: RA DZINDZA – BM Ngobeni

Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka hi vukheta, kutani u hlamula swivutiso leswi swi nga ehansi ka xona:

1	Mindyangu ya namuntlha yi khome hi ritukulu,
2	Yi orha switiko swa khombo,
3	Ndlati ya madzolonga ya baleka,
4	Xipululu xi tshikele mandza ya xona emindyangwini,
5	Mindyangu yo khoma timbilu loko ri dzindza ri hatima.
6	Tinxangu ta mindyangu ti khomisa nsululwana,
7	Namuntlha emindyangwini ku handza n'hwari,
8	Matsune na nkata a yi vhikeki,
9	Yi minya ku minya,
10	Ku sala switlakati swa swikete na maburuku.
11	Mahlo yanga ya phutsela hi riphimela,
12	Ku vona mitsumbu ya ndyangu yi lo nhavululu!
13	Bombo ra namuntlha ra nuha,
14	I bombo muni ro bomba hi xikhohlolarifu,
15	Tinhlampfu ta xona ti dlidlimbetela vukati emasirheni.
16	I nkuzi muni yo loko ti gomolana,
17	Yi yayarhela ntlhambi hinkwawo bi!!
18	Ni mugulugudela wa marhole wo hava xisandzu wu kukuriwa,
19	Ku sala xivala na migoqo ya tingana,
20	Hakunene mapapa ya fuwe mpfula na ndlati.
21	Mindyangu i mpfurhampfurha,
22	Un'wana u ri xa n'hwari loko un'wana a ku xa nkengere,
23	Tinghumendlana ta tiko tshovani swiphundla mi timela nhova,
24	Layani tinhloko ta mindyangu ti ta kota ku vohla vukari,
25	Hikuva minete yin'wana na yin'wana xigitsi xi hlanta rifu emindyangwini,
26	Vatshiveri na swiciwana va dyela enghinghiyeni,
27	Swihlungwana swi fihle swo tala,
28	Phela mpfula ya xihangu yi siya maphokolo emindyangwini.

8.1	Nyika mongo wa xitlhokovetselo lexi hi mitila leyi nga hundziki mune.	(4)
8.2	Xana mutsari u vula yini loko a ku: "Yi minya ku minya?" (Xiya ntila wa 9.)	(2)
8.3	Xana xikhohlolarifu swi vula yini? (Xiya ntila wa 14.)	(2)
8.4	Xana ntlhambi lowu ku vulavuriwaka hi wona, ku vuriwa yini? (Xiya ntila wa 17.)	(2)
8.5	Hlamusela leswaku emasirheni i ndhawu ya njhani. (Xiya ntila wa 15.)	(2)

8.6 Xana mutsari u vula yini hi mitila ya 26 na 27?

"Vatshiveri na swiciwana va dyela enghinghiyeni,
Swihlungwana swi fihle swo tala ..."

(4)

8.7 Nyika nhlamuselo ya masiku hinkwawo ya rito "maphokolo". (Xiya ntila wa 28.)

(1½)

[17½]

KUMBE/NA

XIVUTISO XA 9: XINKANKANKA XA LE NKANDLA – KJ Ngobeni

Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka hi vukheta, kutani u hlamula swivutiso leswi swi nga ehansi ka xona:

1	Ya bonga nkuzi!
2	Ya bonga nkanyamba!
3	Yi bonga ehlathini ro enta,
4	Ku twala ngulumelo ntsena,
5	Hungu ri tiva hi yona ngwenya,
6	Lava yi tivaka kahle va ri i J.Z.
7	Leswi vulaka Jacob Zuma.
8	I mani xinkankanka lexi ke?
9	I nkambi wa matiko, nkambi wa tintshava,
10	Mudavuri wa matiko ya hlangana,
11	Xivandzana xo baleka etimitswini ta Kwa-Zulu,
12	Eka swihluke swa mukambi wa matiko,
13	Yena hosi Chaka wa Muzulu,
14	Halala whe Gedleyihlekisa, halala!
15	Wena mahleka u fundze vuxungu bya xipame,
16	Muganganyana wa Nkandla wa rila,
17	Wu tiba xifuva hi mitirho leyo xonga,
18	Hikuva laha nkondzo waku wu kandziyeke kona,
19	Wu tsarile hi maletere lamakulu yo vangama,
20	Leswaku u kale u va kona,
21	U kona, wa ha ri kona, i mani a nga ku tiviki?
22	Hikuva hambi bofu ra ku tiva,
23	Cosatu loko u vandlamula va phokotela,
24	SACP loko va ku keluta va vona munghana,
25	ANC Youth League va vona "role model" ya vona,
26	MK va ku tiva wa ha khotsiwile,
27	Women's League va tiye hi wena,
28	DA yi humesa moya loko yi ku vona,
29	ID i vondlo ra ha ndzundza,
30	UDM i ximbyanyana xo pfumala ncila,
31	PAC i vafana va timbuti,
32	Va-Special Branch u va pfurheta hi rhimila va ya ku pfindli!
33	Valala vaku u va gule timhondzo hi ngindhi,

34 Le Lusaka a wu ba xinari,
 35 U vile khomandara ya ntiyiso,
 36 Musayini wa Nkomati Accord hi wena eMozambique.
 37 Khale ka Natal yo nuha rifu na ndzilo,
 38 U leverile hi nomo ku lo whititi!
 39 ANC na Inkatha va dya ndyelo yin'we namuntlha,
 40 Va dzahisana fole ngi i hosi na ndzisana,
 41 Swaziland, Angola, Tanzania, Botswana na Ghana,
 42 Hi le kaya ka wena,
 43 Le Burundi va pfange no ku nyika vundhuna,
 44 Loko va ku vona va ba mikulungwana,
 45 Hikuva u va tisele tshunxeko,
 46 Mitirho ya wena hi yi vonile,
 47 Ha yi vona,
 48 Hi ta yi vona.
 49 Kambe hi byeleni ku ri J.Z. u endle yini?

- 9.1 Nyika mongo wa xitlhokovetselo lexi hi mitila leyi nga hundziki mune. (4)
- 9.2 Xana rito "nkuzi" ri vula yini hi vulavulelo ra masiku hinkwawo? (2)
- 9.3 Tsavula ntila eka xitlhokovetselo lexi lowu kombisaka leswaku vanhu va le Nkandla va tinyungubyisa hi Jacob Zuma. (2½)
- 9.4 Kuma rito ku suka eka xitlhokovetselo lexi leri vulaka leswi landzelaka:
- 9.4.1 Munhu wo fa mahlo. (2)
- 9.4.2 Vanhu lava va ku vengaka. (2)
- 9.5 Ntila wa 26 wu ri: "MK va ku tiva wa ha khotsiwile." Xana ku khotsiwa swi vula yini? (2)
- 9.6 Eka ntila wa 40 mutlhokovetseri u ri: "Va dzahisana fole ngi i hosi na ndzisana." Xana ku dzahisana fole swi vula yini hi ku ya hi nhlamuselo leyi nga eka xitlhokovetselo. (3)
- [17½]**

KUMBE/NA

XIVUTISO XA 10: N'WINI WANGA – M Malungana

Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka hi vukheta, kutani u hlamula swivutiso leswi swi nga ehansi ka xona:

1	Ndzi n'wana wa wena Yehovha,
2	Ndzi wa wena Tatana,
3	Ndzi hlangana na mitlhamu leyi rhiyiweke,
4	Yin'wana yi ndzi phasa ndzi nga ehleketangi,
5	Kambe a ndzi ku rivali,
6	Vito ra wena ri dzimile timitsu embilwini ya mina.
7	Ndzi pfa ndzi chochovela enhoveni ndzi nga titwangi,
8	Ndzi pfa ndzi tikuma etiveni ra mitwa ya lunya,
9	A hi ku rhandza ka mina Tatana,
10	Ko va vuvabyi bya xitshuketa,
11	Ndzi phule ephungulweni Tatana.
12	Mavabyi ya mina ya mahanyelo i matutu vana va Ntavasi,
13	Ndzi pfa ndzi tikuma eka mahanyelo yo vindluka,
14	Kambe a hi ku rhandza ka mina,
15	I Sathana xi nga na mavondzo.
16	Ndzi twele vusiwana Yehovha,
17	Ndzi ricece ra wena

- 10.1 Hi mitila ya mune, nyika mongo wa xitlhokovetselo lexi. (4)
- 10.2 Xana "mitlhamu" swi vula yini hi vulavulelo ra masiku hinkwawo? (Xiya ntila wa 3.) (2)
- 10.3 Xana loko mutlhokovetseri a ku: "Vito ra wena ri dzimile timitsu embilwini ya mina", u vula yini? (Xiya ntila wa 6.) (3)
- 10.4 Eka ntila wa 10, xana mutlhokovetseri u vula yini hi "vuvabyi bya xitshuketa"? (2)
- 10.5 Tshaha ntila lowu kombisaka leswaku mutlhokovetseri u pfa a tikuma a ri karhi a endla swo huma endleleni. (2½)
- 10.6 Eka ntila wa 15 mutlhokovetseri u vulavula hi mavondzo. Loko munhu a ri na mavondzo hiloko:
- A A rhandza ngopfu vanhu.
- B A dyondzekile.
- C A navelela vanhu van'wana leswo biha. (2)
- 10.7 Xana ricece swi vula yini hi vulavulelo ra masiku hinkwawo? (Xiya ntila wa 17.) (2)

[17½]

NTSENGO WA XIYENGE XA D: 35
NTSENGO WA TIMARAKA: 70